

بررسی تطبیقی قوه مجریه در ایران و آمریکا

شرایط کاندیداهای ریاست جمهوری در ایران

اصل ۱۱۵ قانون اساسی: رئیس جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد: ایرانی الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مومن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور

در ماده ۱۰ قانون انتخابات ریاست جمهوری قید عدم محرومیت از حقوق اجتماعی نیز اضافه شده است.

شرایط کاندیداهای ریاست جمهوری در آمریکا

۱. در خاک آمریکا متولد شده باشد.
۲. حداقل ۳۵ سال سن داشته باشد.
۳. مدت ۱۴ سال قبل از نامزد شدن در خاک آمریکا مقیم بوده باشد.
۴. تبعه آمریکا باشد.

نحوه گزینش کاندیداها

الف: چگونگی تعیین صلاحیت کاندیداهای ریاست جمهوری در ایران

صلاحیت کاندیداها باید به تأیید شورای نگهبان هم برسد. شرایط موجود در اصل ۱۱۵ جز شرایط ثبوتی و شرایط مربوط به تأیید از شورای نگهبان جز شرایط اثباتی است. تشخیص شرایط ویژه مورد نظر برای مردم شاید مشکل و در برخی اوقات غیر ممکن باشد بدین جهت قبل از انتخابات صاحبیت داوطلبان باید توسط مرجعی صالح، بی نظر و متخصص مورد تأیید قرار گیرد و افراد صالح تأیید شوند.

ب: در امریکا به دلیل غیر دینی بودن شرط مذهب در خصوص حائزین شرایط ذکر نشده است اما وجود شرط مالی یعنی عدم فرار مالیاتی که نشان دهنده عمل ریاست جمهوری به تکالیف اجتماعی است وجود دارد. در امریکا به دلیل شیوه دو درجه ای انتخابات می توان گفت تنها مرجعی که به کنترل و تعیین صلاحیت نامزدها می پردازد هیأت انتخاباتی است.

حدود اقتدارات قانونی رییس جمهور

اختیارات و وظایف ریاست جمهوری در ایران

در قانون اساسی برای رییس جمهور حداقل هفت وظیفه تعیین شده و همچنین انجام شش مورد را در اختیار او قرار داده است. وظیفه تکلیف است و رییس جمهور باید آنرا انجام دهد که با عبارات موظف است، با رییس جمهور است، مسولیت آنرا مستقیماً بر عهده دارد. ولی اختیار بیشتر با کلمه (می تواند) تبیین شده است.

۱. وظایف و اختیارات رییس جمهور در ارتباط با هیأت دولت

اول: ریاست هیأت وزیران

دوم: تعیین معاونان در خصوص تعداد معاونان قانون اساسی محدودیتی تعیین نکرده و ریس

جمهور میتواند به هر تعداد معاون داشته باشد. معاونان در برابر مجلس مسولیت سیاسی ندارند.

سوم: عزل و نصب وزرا نصب وزیر منوط به رأی اعتماد مجلس می باشد.

چهارم: تعیین سرپرست برای وزارتخانه های بدون وزیر

پنجم: اخذ استعفای هیأت وزیران یا هر یک از وزرا

ششم: تقاضای رأی اعتماد مجدد از مجلس شورای اسلامی

۲. اختیار وضع آیین نامه های اداری

۳. درخواست تشکیل جلسه غیر علنی مجلس

در مواقع ضروری رییس جمهور می تواند تشکیل جلسه غیر علنی مجلس را تقاضا نماید چون

طبق قانون اساسی جلسات مجلس علنی تشکیل می شود مگر در موارد استثنایی

۴. امضای مصوبات مجلس یا نتیجه همه پرسی

اختیارات و وظایف اداری رییس جمهور آمریکا

آمریکا دارای رژیم ریاستی است و رئیس جمهور دارای اختیارات گسترده می باشد. سازمان ریاست جمهوری آمریکا قانوناً یکی از مقتدرترین دستگاههای حکومتی جهان است و شخص رئیس جمهور مقتدرترین رئیس قوه مجریه در بین کشورهای غربی است.

اختیارات و وظایف:

۱. به عنوان ریاست هیأت وزیران، رئیس جمهور در رأس حکومت ملی است و تمامی اعمال اجرایی جمهوری به نام او تمام میشود.

۲. حق وتوی تعلیقی

تمامی لوایح تصویب شده به وسیله کنگره باید برای تصویب نهایی به رئیس جمهور ارجاع شود. رئیس جمهور می تواند به سه طریق با آنها برخورد نماید:

اول ممکن است به مصوبه ارجاع شده به او رضایت بدهد و با آن موافقت نماید و با توشیح آن مصوبه به قانون تبدیل شود.

دوم ممکن است مصوبه را نزد خود نگهدارد. در چنین مواردی، پس از انقضا ۱۰ روز بدون امضا به قانون تبدیل می شود مشروط بر اینکه کنگره هنوز با آن موافق باشد.

سوم او ممکن است مصوبه را رد نماید و ممکن است آنرا با اصلاحات یا بدون اصلاحات به مجلس بازگرداند، این امر ناشی از حق وتوی تعلیقی بر مصوبات است که برای رئیس جمهور در نظر گرفته شده است.

۳. اختیار تعیین جانشین برای پستهای بدون تصدی

۴. ارسال گزارش به کنگره

۵. رئیس جمهور اختیار کامل دارد که به استثنای قضات قوه قضائیه هر مقامی را از پست خود عزل نماید و مجلس سنا در این باره حق وتو ندارد.

اختیارات و وظایف سیاسی رئیس جمهور

اختیارات و وظایف سیاسی رئیس جمهور ایران

۱. وظایف مربوط به مسولیت اجرای قانون اساسی

اصل ۱۱۳ قانون اساسی: پس از مقام رهبری رئیس جمهور عالی ترین مقام رسمی کشور است و مسولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می شود بر عهده دارد.

۲. نقش رئیس جمهور در روابط خارجی

اصل ۱۲۵ قانون اساسی: "امضای عهدنامه ها، مقاله نامه ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولتها و همچنین امضای پیمانهای مربوط به اتحادیه های بین المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رییس جمهور یا نماینده قانون اساسی است." اما رییس جمهور این امر را بدون تصویب مجلس نمی توتند انجام دهد.

اختیارات و وظایف سیاسی رییس جمهور در آمریکا

۱. فرماندهی کل قوا

رییس جمهور در رأس نیروهای مسلح است. هر چند وی قانوناً حق اعلام جنگ ندارد و این حق متعلق به کنگره است اما او در موقعیتی که است می توتند اوضاعی پیش آورد که منجر به جنگ رسمی شود. دو مانع برای سو استفاده احتمالی رییس جمهور ایجاد گردیده است. یک بودجه است که در اختیار کنگره است و یکی هم افکار عمومی است که تضمین اساسی ایجاد می کند.

۲. رییس جمهور نمایندگی ایالات متحده را در روابط خارجی بر عهده دارد.

او سیاست خارجی ایالات متحده را تنظیم می کند و تمامی نمایندگان دیپلماتیک ایالات متحده در کشورهای خارج را با رضایت مجلس سنا تعیین می نماید.

۳. اختیار تخفیف مجازات محکومین

۴. نقش رییس جمهور در تکامل قانون اساسی

سایر اختیارات و وظایف رییس جمهور ایران

۱. ریاست یا عضویت در شوراهاى عالی کشور

الف: ریاست شورای عالی امنیت ملی

اصل ۱۷۶ ق.ا: به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و

حاکمیت ملی شورای عالی امنیت ملی به ریاست رییس جمهور تشکیل می شود. در این شورا

روسای سه قوه و همچنین نماینده رهبر شرکت دارند اما ریاست آن به عهده رییس جمهور

است.

ب: ریاست شورای عالی انقلاب فرهنگی

این شورا به منظور انطباق برنامه ها و خط مشی فرهنگی کشور با شرع و همچنین سیاستگذاری

های فرهنگی کشور تشکیل شده است.

ج: عضویت در شورای بازنگری قانون اساسی

۱. ریاست عالی سازمانهای وابسته

سازمان مدیریت و برنامه ریزی، سازمان امور اداری و استخدامی کشور، سازمان حفاظت محیط

زیست، سازمان انرژی اتمی، سازمان تربیت بدنی

۳. تعیین نمایندگان ویژه با اختیارات مشخص

۴. اعطای نشان های دولتی

۵. وظایف و اختیارات رییس جمهور در تنظیم روابط میان سه قوه

قانون اساسی با وجود ذکر مسولیت ریاست جمهوری در مورد تنظیم روابط میان سه قوه از شرح خصوصیات آن از نظر نوع مسولیت و میزان اختیارات رییس جمهور سکوت کرده است.

سایر اختیارات و وظایف رییس جمهور آمریکا

رییس جمهور آمریکا تعداد وسیعی از انتصابات را برای خدمات فدرال انجام می دهد. قدرت انجام انتصابات، مهمترین و موثرترین نیرو در دست رییس جمهور است.

ارزیابی و تطبیق

در آمریکا که دارای قوه مجریه ریاستی است، ریال رییس جمهور دارای اختیارات فوق العاده است و در این کشور تفکیک قوای مجریه و مقننه به طور کامل رعایت می شود. در ایران نیز می توان قوه مجریه را نیمه ریاستی، نیمه پارلمانی دانست. زیرا رییس جمهور پس از انتخاب وزرا آنها را برای اخذ رأی اعتماد به مجلس معرفی می نماید. همچنین مجلس می تواند اقدام به استیضاح وزرا نماید. اضافه بر این که رهبر نیز بر کار رییس جمهور نظارت دارد.

در مورد نقش رییس جمهور در روابط خارجی باید گفت که اعزام سفرها به خارج و پذیرش استوارنامه های سفیران خارجی در ایران و آمریکا با رییس جمهور است. با این تفاوت که در آمریکا رییس جمهور روسای دیپلماتهای آمریکا در کشورهای خارجی را با رضایت مجلس سنا تعیین می کند اما در ایران نیازی به موافقت مجلس نیست.

در مورد امضای عهدنامه ها، مقاوله نامه ها، موافقت نامه ها و قراردادهای دولت با سایر دولتها قانون ایران و آمریکا کاملاً به یکدیگر شبیه هستند به طوری که در کشور ایران این وظیفه را رییس جمهور با رضایت مجلس شورای اسلامی و در آمریکا با رضایت مجلس سنا انجام می دهد.

در مورد وظایف رییس جمهور در ارتباط با هیأت دولت در ایران و آمریکا به دلیل آنکه هر دو کشور دارای قوه مجریه یک رکنی می باشند و پست نخست وزیر وجود ندارد ریاست هیأت دولت بر عهده رییس جمهور است.

در مورد عزل و نصب وزرا و نظارت بر اعمال وزرا بین این دو کشور تفاوت وجود دارد. در ایران و آمریکا عزل و همچنین نصب وزرا بر عهده رییس جمهور است که در ایران با رأی اعتماد مجلس شروع به کار می کنند.

مسئولیت سیاسی رییس جمهور

مسئولیت سیاسی رییس جمهور در ایران

طبق اصل ۱۲۲ اصلاحی قانون اساسی رییس جمهور در برابر مردم، مجلس و رهبر مسولیت دارد. در مورد مسولیت رییس جمهور رد مقابل رهبر، می توان چنین استدلال نمود که پیشنهاد عزل رییس جمهور توسط مجلس یا به موجب محکومیت وی توسط دیوان عالی کشور به مقام رهبری تسلیم می شود و انگاه این مقام با رد نظر گرفتن مصالح کشور اقدام به عزل وی می نماید.

مسولیت سیاسی رییس جمهور امریکا

در نظام ریاستی آمریکا از آنجائیکه رییس جمهور خود نتیجه آرا ملت است و از سوی پارلمان برگزیده نشده است دارای حیثیتی بزرگ است و احتیاجی به کسب رأی اعتماد مجلس نداشته و برای نصب و زرای خود نیز مستقل بوده و احتیاجی به موافقت کنگره ندارد. کنگره نمی تواند اقدام به استیضاح وزرا نماید بنا براین هیچ گونه مسولیت سیاسی در برابر کنگره یا مقام دیگری نداشته و نسبت به عملکرد خود مجبور به پاسخگویی نبوده و به طور مستقل به انجام وظیفه می پردازد.

مسئولیت قضایی رییس جمهور

مسئولیت قضایی رییس جمهور در ایران

اگر رییس جمهور به عنوان مقام عالی کشور، در انجام وظایف سیاسی و اجرایی خود مرتکب اعمالی گردد که به حقوق و آزادی های مردم لطمه وارد آورد علاوه بر گشوده شدن باب مسئولیت وی از نظر سیاسی، از نظر جزایی هم قابل تعقیب می باشد.

هر گاه رییس جمهور متهم به ارتکاب جرمی از جرایم عادی مثل ارتشا و اختلاس گردد مسئولیت کیفری دارد و مصون از تعقیب دستگاه قضایی نیست بلکه به اتهام او همچون سایر افراد عادی رسیدگی می شود.

مسئولیت قضایی رییس جمهور امریکا

آنچه در باب مسئولیت جزایی رییس جمهور در آمریکا مطرح می گردد برخلاف باب عدم مسئولیت سیاسی، بسیار وسیع می باشد. رییس جمهور، معاون رییس جمهور و کلیه صاحب منصبان کشوری ایالات متحده با متهم شدن از طرف مجلس نمایندگان و محکومیت به خیانت، ارتشا و سایر بزه های مهم از کار برکنار خواهند شد. به این شکل که رییس جمهور برای خیانت به مملکت و سایر جرایم و همچنین برای اعمال منافی اخلاق از طرف مجلس نمایندگان مورد تعقیب واقع گردیده و مجلس سنا که تحت ریاست رییس دیوان عالی ممالک متحده منعقد می

گردد او را محاکمه می کند، برای محکوم نمودن رئیس جمهور دو سوم آرا نمایندگان سنا ضروری است.

ارزیابی و تطبیق:

در ایران مرجع خاصی و آبی رسیدگی خاصی جهت رسیدگی به مسولیت رئیس جمهور در در نظر گرفته نشده است. تنها رد اصل ۱۴۰ قانون اساسی ذکر کرده با اطلاع مجلس باشد. اما در آمریکا آیین و شیوه خاصی جهت رسیدگی بهجرایم رئیس جمهوری پیش گرفته اند. به این صورت که رسیدگی به اتهام رئیس جمهور در آمریکا با اعلام اتهام و تشخیص به وسیله مجلس نمایندگان صورت می پذیرد.

در ایران در صورتی که مجلس به عدم کفایت سیاسی رئیس جمهور جهت عزل وی رأی بدهد به تنهایی کافی نبوده و اثری ندارد. یعنی مجلس در این خصوص با بررسی های خود فقط به تشخیص موضوع (عدم کفایت) نایل می شود و پس از آن با تشخیص مصالح توسط رهبر، آن مقام حکم عزل رئیس جمهور را صادر می کند.

مطالعه تطبیقی موقعیت رئیس جمهور در ارتباط با سایر قوا

موقعیت رئیس جمهور در ارتباط با قوه مقننه در ایران

با توجه به اصل ۵۷ قانون اساسی قوای سه گانه مستقل از یکدیگر هستند، اما این استقلال نسبت به یکدیگر به منزله عدم نظارت و کنترل و عدم ارتباط قوای سه گانه با یکدیگر نیست. بلکه

منظور عدم دخالت در وظایف یکدیگر است. هر چند امروزه تفکیک مطلق قوای سه گانه عملاً ممکن و میسر نیست اما در سیستم هایی که تقریباً تفکیک مطلق را اجرا نموده اند قوه مجریه و در رأس آن رئیس جمهور در انتصابات آزادی کامل دارد. در حالی که با توجه به قانون اساسی، وزیران نظام حقوق اساسی ایران در برابر مجلس مسولیت سیاسی دارند.

در سیستم تفکیک مطلق قوا، قوه مجریه از حق تقدیم لایحه به مجلس محروم است در حالی که در ایران قوه مجریه می تواند با تقدیم لوایح به مجلس در امر قانون گذاری مشارکت داشته باشد.

این در حالی است که رئیس جمهور دارای ابزارهای قانونی جهت انحلال مجلس نبوده و اصولاً در نظام سیاسی ایران مجلس تعطیل بردار نیست و حتی پیش از آن که طول دوره مجلس پایان یابد انتخابات دوره بعد انجام می گیرد. و در شرایطی که امکان اجرای انتخابات به دلیل وقوع جنگ میسر نباشد، مجلس سابق همچنان به کار خود ادامه می دهد. این نشان از تفوق و برتری قوه مقننه بر قوه مجریه دارد و نظام سیاسی را به سیستم تفکیک نسبی قوا و نظام پارلمانی نزدیک می سازد. ملاحظه می شود که مجلس به وسیله رئیس جمهور قابل انحلال نیست.

در سیستم تفکیک مطلق قوا پارلمان حق دخالت در وظایف قوه مجریه را ندارد در حالی که در ق.ا اصولی مشاهده می شود که مجلس حق دخالت در وظایف قوه مجریه را که بیشتر به موضوعات اجرایی مرتبط است را دارا می باشد. به عنوان مثال انعقاد قراردادهای بین المللی که

باید با تصویب مجلس صورت بگیرد و یا ممنوعیت دادن امتیاز از سوی دولت جهت استخدام کارشناسان خارجی که در ق.ا.ج.ا.ا مقرر گردیده است.

همچنین ق.ا. اختیار وضع آیین نامه هارا به قوه مجریه داده است، اصولاً چون آیین نامه ها به خصوص آیین نامه های اجرایی زمینه اجرای قانون را فراهم می سازند بنا براین این گونه آیین نامه ها نباید حدود قانون را که به وسیله مجلس به تصویب رسیده است افزایش یا کاهش دهد. بدین جهت برای رعایت این مسأله قانون اساسی در اصل ۱۳۸ قوه مجریه موظف کرده که ضمن ابلاغ آیین نامه ها برای اجرا، اینگونه آیین نامه ها را به اطلاع رئیس مجلس برساند تا در صورتی که آنها را بر خلاف قانون بیاید با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران ارائه نماید.

به طور کلی راههای اعمال قدرت مجلس رئیس جمهور در امور سیاسی، اجرایی و مالی را می توان به ترتیب زیر بیان نمود:

تصویب بودجه دولت، ممنوعیت دولت به حق وضع مالیات، نظارت مالی دیوان محاسبات زیر نظر مجلس بر امور دخل و خرج ها، کنترل دارایی رئیس جمهور، قرارداد مالی دولت در سطح بین المللی که زیر نظر مجلس صورت می گیرد، گرفتن و دادن وام یا کمک بدون عوض داخلی از طرف دولت باید به تصویب مجلس برسد، انتقال بناها و اموال دولتی با مجلس است.

موقعیت رئیس جمهور در ارتباط با قوه مقننه در امریکا

در امریکا شاهد تفکیک مطلق قوا در سیستم حقوق اساسی آن هستیم در این سیستم هیچ یک از قوای سه گانه قادر به پایان دادن به دوره کارکرد قوه دیگر نخواهند بود. و هر یک از دو قوه مقننه و مجریه در یک سطح قرار داشته و دارای موقعیت مساوی هستند.

عزل و نصب مقامات:

رییس جمهور آمریکا اختیار نصب و عزل مقامات عالی کشور از جمله وزرا و سفیران را بر عهده دارد اما این وظیفه مشروط به تأیید و موافقت مجلس سنا است. نه تنها مقامات عالی بلکه ریاست بعضی از سازمانها چون سازمان اطلاعات مرکزی (سیا)، ریاست هواپیمایی کشوری، رییس شاخه تحقیقات وزارت دادگستری (FBI) باید تحت نظر و تأیید مجلس سنا قرار گیرد.

ارزیابی و تطبیق

در ایران و آمریکا مصوبات مجلس باید به امضای رییس جمهور برسد با این تفاوت که در ایران رییس جمهور ملزم به توشیح مصوبات می باشد و استنکاف او از توشیح تأثیری در وضع قانون نخواهد داشت. اما در آمریکا رییس جمهور حق دارد به آن مصوبه‌ها ایراد وارد نماید و در واقع از حق وتوی تعلیقی برخوردار است.

موقعیت رییس جمهور در ارتباط با قوه قضاییه

موقعیت رییس جمهور در ارتباط با قوه قضاییه در ایران

در خصوص جایگاه و موقعیت قوه قضاییه و رییس جمهور در نظام حقوق اساسی ایران می

توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. نصب وزیر دادگستری

۲. کنترل داریی رییس جمهور

۳. رسیدگی به جرایم رییس جمهور

بند ده اصل ۱۱۰ ق.ا: عزل رییس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور پس از حکم دیوان

عالی کشور به تخلف وی از وظایف قانونی یا رأی مجلس شورای اسلامی به عدم کفایت وی

بر اساس اصل ۱۱۰ به عهده رهبر می باشد.

اقتدارات قوه قضاییه بر قوه مجریه

از طریق دیوان عدالت اداری، همچنین یکی دیگر از مظاهر اقتدار قوه قضاییه بر قوه مجریه

سازمان بازرسی کل کشور می باشد که با اختیارات قانونی خود وزارتخانه ها و موسسات دولتی

را به صورت مستمر بازرسی می کند.

موقعیت رییس جمهور در ارتباط با قوه قضائیه در آمریکا

مهمترین نفوذ سیاسی قوه مجریه و مقننه را در قوه قضائیه در روش انتخاب قاضی می توان

یافت. قانون اساسی آمریکا صریح است به این که قضات محاکم فدرال به وسیله رییس جمهور

انتخاب و پس از تصویب مجلس سنا منصوب خواهند شد.

منابع :

۱- منبع: کالبد شکافی قدرت، بررسی تطبیقی رییس جمهور در ایران، آمریکا و فرانسه،

عباداله عباسی

۲- سایتی از بلاگفا

<http://msciaum.blogfa.com/post-132.aspx>